

Mamma vet bäst

En kunskapsmätning om
föräldrapenning och
föräldraledighet

I serien RFV ANALYSERAR publicerar Riksförsäkringsverket sammanställningar av resultat av

- utrednings- och utvärderingsarbete

I huvudsak är det frågan om mera omfattande studier av olika försäkringsområden som genomförts på RFV:s initiativ.

Publikationerna i denna serie utarbetas av olika enheter inom Riksförsäkringsverket.

I vissa slag av rapporter i denna serie kan det förekomma uttalanden som pekar på behovet av nya eller ändrade författningsbestämmelser eller rekommendationer på något område. Med anledning av sådana uttalanden tar Riksförsäkringsverket sedan i särskild ordning upp frågan om att ge ut nya eller ändrade författningar och allmänna råd på området. Uttalanden i rapporterna har således ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande författningar och allmänna råd.

Utgivare: Enheten för analys och enheten för barn och familj

Upplysningar: Joakim Pettersson
tel 08-786 94 20

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Rekommenderar (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyserar	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning.

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-556 799 29

Fax 08-718 29 90

E-post: rfv@ontime.se eller på Internet www.rfv.se

Tryck: Sjuhäradsbygdens tryckeri 2003 Omslagsbild: Martin Palm. Bildhuset..

Förord

I denna rapport studeras främst vilken kunskap föräldrar med små barn och personer i barnfödande ålder har om föräldrapenningens syfte och konstruktion. Rapporten studerar också kunskapen om gränsdragningen mellan socialförsäkringen, arbetsrätten och jämställdhetslagen.

I rapporten diskuteras sambandet mellan kunskap och beteende. Resonemangen är intressanta då samhället eftersträvar ett jämställt ansvar för barn och hem och då mammor och pappor har rätt till hälften var av föräldrapenningen. Genom förbättrad information kan mammor och pappor ges de bästa förutsättningarna för att kunna förena familjeliv och förvärvsarbete. Undersökningen visar att försäkringskassan har en nyckelroll i detta sammanhang och medborgarna har stort förtroende för informationen om föräldraförsäkringen.

Rapporten ökar kunskapen om allmänhetens kännedom om föräldrapenningens syfte och konstruktion. Den tydliggör också människors preferenser för informationsinhämtning. Därigenom utgör rapporten ett bra underlag för det fortsatta informationsarbetet kring föräldraförsäkringen inom socialförsäkringsadministrationen.

Ann Eva Askensten
Chef för enheten för barn och familj

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser	7
Inledning	10
Att mäta kunskap – metod, urval och tillvägagångssätt.....	12
Resultat	14
<i>Antalet föräldrapenningdagar för mamman och pappan .....</i>	<i>16</i>
<i>Rätten till föräldraledighet och förkortad arbetstid .....</i>	<i>23</i>
<i>Beviljar Försäkringskassan föräldraledighet? .....</i>	<i>25</i>
<i>Anställningstrygghet och arbetsgivarens ansvar.....</i>	<i>26</i>
Informationskanaler	27
<i>Huvudsaklig informationskanal.....</i>	<i>27</i>
<i>Önskade informationskanaler .....</i>	<i>29</i>
Andra bakgrundsvariabler	32
<i>Utbildningsnivå .....</i>	<i>32</i>
<i>Födelseland .....</i>	<i>33</i>
Referenser	35
Bilaga 1 Frågeformulär	36

Sammanfattning och slutsatser

I denna studie undersöks vilka kunskaper småbarnsföräldrar och personer utan barn i barnafödande ålder har om föräldrapenning och föräldraledighet. Kunskapsmätningen visar att föräldrar i genomsnitt har betydligt bättre kunskaper om dessa frågor än personer utan barn. Det är också tydligt att kvinnor i genomsnitt har bättre kunskaper än män.

Resultaten visar också att det finns en allmänt utbredd uppfattning att föräldraledighet och föräldrapenning är förmåner som till största delen är förbehållna mamman. Denna uppfattning finns i synnerhet bland dem som inte har barn. En tredjedel av samtliga svarande tror att mamman har rätt till fler föräldrapenningdagar än pappan. En relativt låg andel vet att pappan har rätt till 1,5 års föräldraledighet i förhållande till dem som vet att mamman har denna rätt. Även när det gäller rätten att gå ner i arbetstid för föräldrar med barn som ännu inte fyllt 8 år är det fler som vet att mamman har denna rätt än som vet att pappan har den.

Vad gäller det totala antalet dagar som föräldrarna tillsammans har rätt till samt hur många mamman och pappan var för sig har rätt till är kunskapsnivån skiftande. En fjärdedel av samtliga svarande vet ungefär hur många dagar föräldrarna tillsammans har rätt till, andelen är högst bland kvinnor med barn och lägst bland män utan barn. Vad gäller fördelningen mellan mamman och pappan är det, som nämndes ovan, en tredjedel i samtliga urvalsgrupper som tror att mamman har rätt till fler dagar än pappan. Lite drygt hälften av kvinnorna med barn och drygt en tredjedel av männen med barn vet att mamman och pappan har rätt till lika många dagar.

Kunskapsmätningen visar vidare att det råder generellt god kunskap om rätten för mamman att vara ledig i ett och ett halvt år efter barnets födsel samt i frågan om mammans anställningstrygghet i samband med föräldraledighet. Bland föräldrar är det en mycket stor andel som känner till att det finns reserverade föräldrapenningdagar för pappan som mamman inte kan använda. Kunskapen om hur många dessa dagar är, är också relativt utbredd bland de intervjuade föräldrarna. Det är dock en betydligt lägre andel som känner till att det också finns reserverade dagar för mamman.

I jämförelse med alla övriga grupper har en större andel av kvinnorna med barn fått sin information om föräldrapenning och föräldraledighet direkt från Försäkringskassan. Åtta av tio kvinnor med barn och drygt hälften av männen med barn uppgav att de fått den huvudsakliga informationen från Försäk-

ringskassan. Bland de som inte har barn var det en mycket låg andel som fått information från kassan. Resultaten visar tydligt att de män som har fått informationen från Försäkringskassan har bättre kunskaper om föräldrapenning och föräldraledighet än de män som fått informationen från annat håll, exempelvis från mamman.

Resultaten i denna studie antyder också att utlandsfödda har mindre kunskap om föräldrapenning och föräldraledighet jämfört med svenskfödda. På grund av ett relativt litet urval och ett större bortfall bland de utrikes födda kan dock inga säkra slutsatser dras. Resultaten ger ändå en fingervisning om hur det ser ut och påkallar behovet av ytterligare studier för att få mer fördjupad kunskap om vad utlandsfödda vet om den svenska föräldraförsäkringen. Omkring 15 procent av Sveriges befolkning mellan 18 och 45 år är födda utomlands, det är således en stor grupp i samhället som inte får glömmas bort i informations-sammanhang. Det är också viktigt att komma ihåg att gruppen är mycket heterogen och kunskapsnivån kan se mycket olika ut i olika grupper av utlandsfödda.

De generella resultaten i denna studie ligger troligen i linje med vad många förväntar sig. Kunskapsfördelningen mellan kvinnor och män och den relativt utbredda uppfattningen om föräldraledighet och föräldrapenning som förmåner främst förbehållna mamman speglar hur dessa förmåner faktiskt används. Vilken kunskap föräldrar och blivande föräldrar söker om föräldraledighet och föräldrapenning beror ju till stor del på hur de vill ta ut och fördela sin ledighet med barnet. Om pappan inte är intresserad av att vara föräldraledig är det troligt att hans motivation att söka information och kunskap är låg.

När detta är sagt är det emellertid mycket viktigt att framhålla att kunskap också kan påverka viljan att vara föräldraledig. Rätt information vid rätt tidpunkt kan locka både till ökat kunskapssökande och förändrat beteende.

Utifrån denna studie finns det ett antal viktiga faktorer som bör lyftas fram om man önskar höja den generella kunskapsnivån om föräldraledighet och föräldrapenning.

- Informera båda föräldrarna. Resultaten visar att det är viktigt att Försäkringskassan når ut med sin information till båda föräldrarna. Personer som har fått sin huvudsakliga information från Försäkringskassan har bättre kunskap om föräldraledighet och föräldrapenning. Det är svårt för pappor att hävda sin rätt vid förhandlingar i hemmet och på arbetsplatsen om de inte fått relevant och korrekt information.

- Informera i god tid före föräldraledigheten är planerad. Den första punkten blir meningslös om informationen kommer båda föräldrarna till del efter det att föräldraledigheten är planerad.
- Informationen på Försäkringskassans hemsida ska vara lätt att hitta och lätt att förstå. Många av de svarande anger Försäkringskassans hemsida som den informationskanal där man i första hand skulle söka mer information och kunskap om föräldrapenning och föräldraledighet. Det är då viktigt att hemsidan är lättnavigerad och att den information som presenteras är lätt att ta till sig. Det är också viktigt att det finns information tillgänglig för personer med syn- och hörselnedsättning, med rörelsehinder eller med intellektuella funktionshinder.
- Informationen ska finnas tillgänglig på olika språk. Utrikes födda personer är ingen liten minoritet, de är en stor minoritet. Att nå olika invandrargrupper kan vara en stor utmaning men det är också mycket viktigt om alla ska få lika stora möjligheter att ta tillvara sina rättigheter att vara tillsammans med sina barn. Vilka språk som ska finnas representerade måste vara olika i olika delar av landet beroende på befolkningens sammansättning. Det är emellertid viktigt att vara medveten om att det inte räcker med att översätta Försäkringskassans skriftliga information till de stora invandrar språken. På Försäkringskassan måste det också finnas kunskap om hur man ska bemöta personer med annan kulturell, språklig och religiös bakgrund. Det är i detta perspektiv viktigt att Försäkringskassans egen personal i någon mån speglar sammansättningen av befolkningen i det område där den verkar.

Inledning

Den svenska lagstiftningen kring föräldraförsäkring och föräldraledighet skapar förutsättningar för mammor och pappor att dela på föräldraledigheten. När föräldraförsäkringen infördes år 1974 och ersatte moderskapsersättningen markerades båda föräldrarnas ansvar genom att hälften av dagarna tillskrevs pappan och hälften mamman. Den allra största delen av föräldraledigheten har ändå tagits ut av mammor då möjligheten finns för den ena föräldern, vanligtvis pappan, att avstå från dagar till förmån för den andra föräldern, vanligtvis mamman. Sedan föräldraförsäkringen infördes har pappornas andel av det totala antalet uttagna föräldrapenningdagar visserligen ökat men fortfarande är det mammorna som tar ut lejonparten av dagarna.

Det har gjorts en hel del undersökningar kring vad som kan förklara den skeva fördelningen av föräldraledighet. Vissa studier har varit inriktade på attityder och värderingar kring delad föräldraledighet och föräldrapenning (se t.ex. RFV 2000). Andra studier har lyft fram mer arbetsmarknadsrelaterade och ekonomiska faktorer som betydelsefulla, såsom mammans utbildningsnivå och pappans inkomst (Sundström och Duvander 1999, RFV 2002, Hoem 1995). Även situationen på arbetsplatsen har visat sig vara betydelsefull i sammanhanget (Haas 1992, Näsman 1992, Hwang och Haas 2000). Vidare har man funnit att mammans ovilja att släppa ifrån sig dagar till pappan också kan vara en del av förklaringen till den ojämna fördelningen av föräldraledighet (Haas 1992).

Syftet med denna studie är att undersöka vilka kunskaper småbarnsföräldrar och personer i åldern 25 till 35 år utan barn har om föräldraförsäkringens konstruktion. I vilken utsträckning vet de intervjuade vilka rättigheter de har enligt föräldraledighetslagen och vilka möjligheter föräldraförsäkringen ger dem? Om föräldrarna ska kunna välja ett jämställt uttag av föräldrapenning måste både mamman och pappan känna till att denna möjlighet finns.

Ambitionen har varit att studien ska vara en renodlad kunskapsmätning, så långt det nu är möjligt. Det faller således inte inom ramen för denna undersökning att studera attityder och värderingar eller att analysera hur föräldrarna valt att fördela föräldraledigheten. Det är vad personerna faktiskt vet om de regelsystem som berör föräldraledighet som står i fokus i denna rapport.

För att besvara frågeställningarna har intervjuer genomförts med mammor och pappor med barn 0 till 3 år samt kvinnor och män i åldern 25 till 35 år som inte har barn. Totalt genomfördes 800 intervjuer uppdelat på fyra delgrupper:

- Kvinnor i åldern 18–45 år med barn 0–3 år
- Män i åldern 18–45 år med barn 0–3 år
- Kvinnor i åldern 25–35 år utan barn
- Män i åldern 25–35 år utan barn

Att mäta kunskap – metod, urval och tillvägagångssätt

För att mäta kunskapen om föräldrapenning och föräldraledighet har 800 telefonintervjuer genomförts under perioden mellan den 12 och 30 maj år 2003. Urvalet som drogs ur SPAR¹ är uppdelat på fyra delgrupper enligt tabellen nedan.

Tabell 1 Urval, antal genomförda intervjuer och svarsfrekvens

<i>Urvalskategori</i>	<i>Nettourval</i>	<i>Antal genomförda intervjuer</i>	<i>Svarsfrekvens, %</i>
Kvinnor 18–45 år med barn 0–3 år	305	200	66
Män 18–45 år med barn 0–3 år	318	200	63
Kvinnor 25–35 år utan barn	346	200	58
Män 25–35 år utan barn	339	200	59
Samtliga	1 308	800	61

Nettourvalet anger antalet uppringda nummer. Som tabellen visar skiljer det något mellan grupperna. För grupperna utan barn var man tvungen att ringa fler personer för att genomföra 200 intervjuer jämfört med grupperna med barn, vilket ger en lägre svarsfrekvens för dem utan barn. Främsta orsaken till den lägre svarsfrekvensen i dessa grupper var att det var fler som inte svarade i telefon men det var också något fler som vägrade. Bortfallet var också något större bland de utlandsfödda, i synnerhet gäller detta för männen. Det är svårt att avgöra hur bortfallet påverkar resultatet, skillnaden i bortfall mellan grupperna bedöms emellertid inte vara så stor att relationen mellan grupperna påverkas dramatiskt. De enskilda procenttalen bör man emellertid tolka med viss försiktighet.

Trots att det finns vissa problem som är förknippade med telefonintervjuer bedömdes det vara att föredra framför en postenkät av främst två orsaker. För det första är det vid postenkät inte möjligt att kontrollera för vem det är i

---

¹ SPAR, Samordnat Person- och Adressregister, är ett register över totalbefolkningen.

familjen som besvarar enkäten. I det här fallet var det helt avgörande att det inte rådde någon tveksamhet huruvida det var mannen eller kvinnan som besvarat frågorna. För det andra var det viktigt att respondenten inte kunde söka de korrekta svaren i Försäkringskassans broschyrer, på Internet eller på annat sätt. Det skulle ge en felaktig bild av vad personerna faktiskt vet.

Detta förhållande reser en del frågor som man måste ta ställning till. Hur mäter man egentligen kunskap? Vad är kunskap? Är det den kunskap som finns i den intervjuades huvud som är relevant eller är det den kunskap som den intervjuade har tillgång till om han eller hon söker kunskap? Man måste också vara medveten om att det kan göra relativt stor skillnad om personen man intervjuar var på informationsträff på Försäkringskassan i går eller om han eller hon ska dit i morgon.

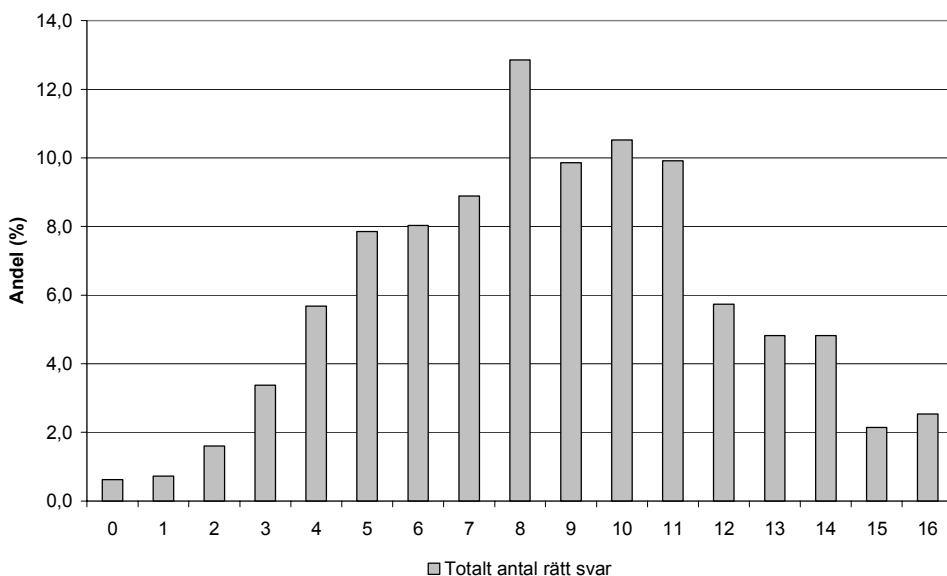
I detta projekt mäts den kunskap som personerna så att säga har i huvudet vid intervjutillfället. Anledningen till detta val är främst att man annars riskerar att mäta tillgången till olika informationskanaler, utan att vara medveten om att det är det man mäter. Intervjupersonens tillgång till dessa kanaler är emellertid också viktigt att studera. För att inte missa denna information har respondenten, förutom frågor om regelverk etc., också tillfrågats om vilka olika informationskanaler personen har utnyttjat och vilka han eller hon har tillgång till. Det bedömdes också som viktigt att ta reda på om personen hade kunskap om var han eller hon ska söka relevant information.

De intervjuade personerna fick svara på 16 kunskapsfrågor. Av dessa var nio formulerade som påståenden som de fick ta ställning till om de var falska eller sanna och för att undvika rena chansningar fanns också svarsalternativet vet ej. Av de resterande sju frågorna var fem öppna och två med svarsalternativen ja, nej och vet ej. Utöver kunskapsfrågorna fick de intervjuade svara på tre frågor om informationskanaler och tio bakgrundsfrågor. Enkäten i sin helhet finns som bilaga till denna rapport.

Resultat

Vilken kunskap har de intervjuade om föräldrapenning och föräldraledighet? Till att börja med kan vi se på fördelningen av antalet rätta svar, se figur 1.² Figuren visar fördelningen över det totala antalet rätt svar på de 16 kunskapsfrågorna för samtliga svarande. Koncentrationen kring mitten av skalan indikerar att frågorna i enkäten varken var för svåra eller för lätta. Om frågorna varit alltför svåra hade det varit en koncentration kring den nedre delen av skalan och om frågorna varit alltför lätta hade koncentrationen varit på den övre delen av skalan.

Figur 1 Fördelning över det totala antalet rätt besvarade frågor, samtliga svarande

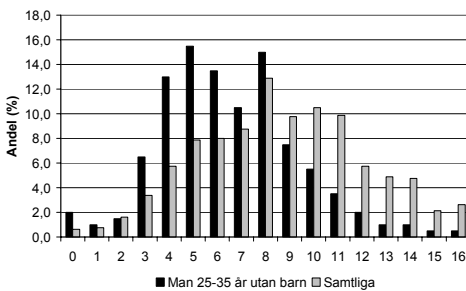
---

² Vid bedömningen om ett svar har varit rätt har hänsyn tagits till att regelsystemet nyligen förändrats. De som deltog i undersökningen kunde ha barn som föddes innan de nya reglerna trädde i kraft. Vad beträffar det totala antalet dagar har det således betraktats som rätt att svara såväl 450 som 480. Eftersom många föräldrar uppfattar att de 10 pappdagarna hör till föräldrapenningen har även 460 och 490 betraktats som korrekta svar. Vad gäller de reserverade dagarna har på samma sätt 30, 40, 60 och 70 dagar betraktats som riktiga svar.

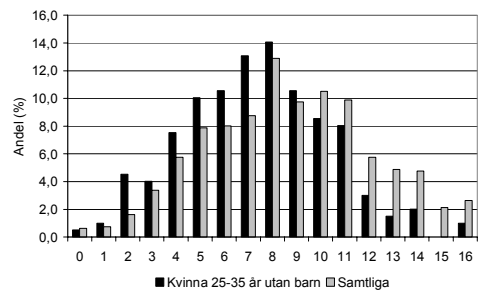
Figur 2a–2d nedan visar fördelningen över det totala antalet rätta svar för respektive urvalskategori i förhållande till samtliga svarande. De mörka staplarna i de översta två figurerna visar män respektive kvinnor utan barn. För dessa två kategorier är andelen som hamnat på den nedre delen av skalan högre än för samtliga svarande. Detta innebär att det är fler i gruppen utan barn som har sämre resultat på kunskapsfrågorna. Detta gäller i synnerhet för männen. De två nedre figurerna visar resultatet för män och kvinnor med barn. För dessa grupper är det en större andel som hamnar på den övre delen av skalan vilket betyder att det är en högre andel som svarat rätt på fler frågor och därmed kan sägas ha en högre kunskapsnivå. Bäst resultat har, föga förvånande, kvinnor med barn. En tredjedel av kvinnorna med barn har svarat rätt på 13 frågor eller mer, motsvarande andel för männen med barn är 18 procent. Åtta procent av kvinnorna med barn har svarat rätt på samtliga frågor, av männen med barn var det bara en procent som lyckades med detta.

Figur 2 Fördelning över det totala antalet rätt besvarade frågor för respektive urvalskategori i förhållande till samtliga

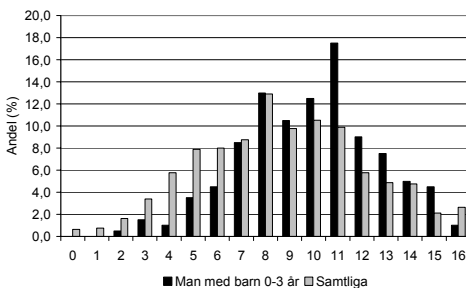
Figur 2a Man 25–35 år utan barn

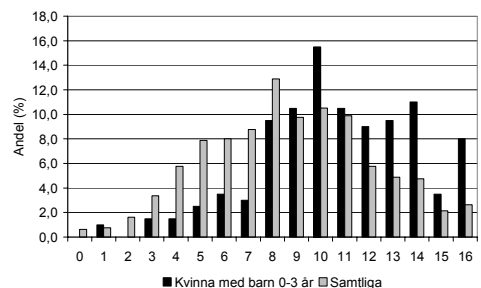
Figur 2b Kvinna 25–35 år utan barn

Figur 2c Man med barn 0–3 år

Figur 2d Kvinna med barn 0–3 år

Sammanfattningsvis kan konstateras att av de jämförda grupperna har kvinnor med barn den bästa kunskapen följt av män med barn, därefter följer kvinnor utan barn och sämst resultat har män utan barn.

Efter denna allmänna genomgång på övergripande nivå presenteras nedan resultaten på de specifika frågorna.

Antalet föräldrapenningdagar för mamman och pappan

De första frågorna i enkäten handlade om hur många föräldrapenningdagar föräldrarna tillsammans har rätt till. Vidare frågades hur många av dessa dagar mamman respektive pappan har rätt till samt om det finns dagar som är reserverade enbart för mamman eller pappan.

Fakta om föräldrapenning

När ett barn föds eller adopteras har var och en av föräldrarna rätt till 240 dagar med föräldrapenning. Tillsammans har de 480 dagar. Det är möjligt för en av föräldrarna att avstå från rätten till föräldrapenning, dock som mest 180 dagar. 60 dagar är således reserverade för var och en av föräldrarna.

Föräldrapenningen består av 390 dagar med ersättning enligt sjukpenningnivå, motsvarande 80% av den sjukpenning-grundande inkomsten dock som lägst 150 kr per dag. För de resterande 90 dagarna utbetalas ersättning enligt lägstanivån, dvs. 60 kr per dag. De 60 dagar som är reserverade för respektive förälder är dagar med ersättning enligt sjukpenningnivån.

De ovanstående reglerna gäller fr.o.m. 1 jan. 2002. För barn födda före 1 januari 2002 var det totala antalet dagar 450, varav 360 enligt sjukpenningnivå. Varje förälder hade rätt till 225 dagar. 30 dagar var reserverade för vardera förälder.

Resultatet på frågan om hur många föräldrapenningdagar föräldrarna tillsammans har rätt till framgår av tabell 2. Det framgick av frågan att det var det totala antalet föräldrapenningdagar som det frågades efter oavsett ersättningsnivå. Svaren var helt spontana och de intervjuade fick inga svarsalternativ eller annan hjälp av intervjuaren. Värdena i tabellen anger hur stor andel i respektive grupp som givit ett svar som ligger i de specificerade intervallen. Det är således 12 procent av samtliga svarande som tror att föräldrarna tillsammans har rätt till mindre än 360 dagar. I denna grupp är män utan barn överrepresenterade. En fjärdedel av samtliga har svarat 360 till 449 dagar. En

stor del av dessa har svarat 360 eller 365 dagar. En anledning till detta är troligen att de inte inräknat de 90 dagarna med ersättning enligt lägstanivån.

Nästan hälften av kvinnorna med barn och en tredjedel av männen med barn har svarat att föräldrarna tillsammans har rätt till 450–490 föräldrapenningdagar.³ Detta är en relativt låg andel med tanke på att de svarande har barn i åldern 0–3 år och därmed kan förväntas utnyttja försäkringen eller åtminstone nyligen ha gjort det. En anledning till den låga andel som svarat rätt på frågan kan vara det som nämndes ovan, dvs. att man inte räknar in dagarna med ersättning enligt lägstanivån. Nästan var tredje kvinna med barn och drygt var fjärde man med barn har svarat att föräldrarna tillsammans har rätt till 360–449 dagar. Mer än var fjärde pappa och var sjätte mamma svarar dock att de inte vet hur många dagar de har rätt till. Andelen som svarat att de inte vet är naturligtvis ännu högre för dem som inte har barn, 56 procent för männen och 42 procent för kvinnorna.

Tabell 2 Hur många dagar har föräldrarna tillsammans rätt till föräldrapenning vid ett barns födelse? (Totalt, oavsett ersättningsnivå)

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	Samtliga
Mindre än 360 dagar	6	12	11	18	12
360–449 dagar	31	25	28	17	25
450–490 dagar	46	17	32	8	26
Mer än 490 dagar	2	4	2	2	3
Vet ej	16	42	27	56	35
Totalt	100	100	100	100	100

Den andra frågan gällde hur många föräldrapenningdagar pappan har rätt till givet att ingen av föräldrarna avstår några dagar. Hur de intervjuade svarade framgår av tabell 3. Eftersom reglerna är sådana att hälften av dagarna är pappans och hälften är mammans är det korrekta svaret 240 dagar eller 225 dagar enligt reglerna före 1 januari 2002. Några av de svarande har även räknat in de tio pappadagarna som pappan kan ta ut vid barnets födelse. Detta är

³ Anledningen till den övre gränsen är att somliga svarande räknat in de 10 pappadagarna. Detta har bedömts som korrekt ur den försäkrades synvinkel.

inte helt korrekt ur administrativ synvinkel eftersom dessa dagar hör till för-
månens tillfällig föräldrapenning. Ur den försäkrades perspektiv är det emel-
lertid ointressant om det är tillfällig föräldrapenning eller föräldrapenning,
det är *de facto* dagar som han har rätt till i samband med barns födelse. Det
finns ytterligare en andel av de svarande som inte svarat i dagar utan i stället
svarat att pappan har rätt till hälften av dagarna. Av tabellen nedan framgår
hur svaren fördelade sig.

Ungefär hälften har svarat att pappan har rätt till mindre än 210 dagar. De
vanligaste svaren för de som svarat mindre än 210 dagar är 30 och 60 dagar.
Nästan en fjärdedel av samtliga svarande trodde att pappan har rätt till 30
eller 60 dagar. De resterande svaren ligger mellan 2 och 180 dagar. Fem pro-
cent av samtliga har svarat 180 dagar. Dessa kan vara informerade om att
pappan har hälften av dagarna men de har inte räknat in dagarna med ersätt-
ning till lägstanivån.

**Tabell 3 Hur många dagar har pappan rätt till föräldrapenning vid ett
barns födelse om mamman inte avstår eller överläter några av
sina dagar till honom? (Oavsett ersättningsnivå)**

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	Samtliga
Mindre än 210 dagar	47	53	54	38	48
210–260 dagar	33	6	20	5	16
”Hälften”/50 procent	10	1	6	2	5
Mer än 260 dagar	0	2	0	1	1
Vet ej	10	38	20	55	31
Totalt	100	100	100	100	100

I tabell 4 nedan redovisas hur svaren fördelar sig på frågan om hur många
föräldrapenningdagar mamman har rätt till vid ett barns födelse, givet att
pappan inte avstår dagar. I jämförelse med svaren på frågan hur många dagar
pappan har rätt till är det betydligt fler som svarar att mamman har rätt till
mer än 260 dagar. I synnerhet gäller detta för kvinnor utan barn, av vilka
nästan var tredje svarat att mamman har rätt till mer än 260 dagar även om
pappan inte avstår dagar. Det är en betydligt lägre andel som har svarat att
mamman har rätt till mindre än 210 dagar, jämfört med hur många som sva-
rade att pappan hade rätt till mindre än 210 dagar.

Tabell 4 Hur många dagar har mamman rätt till föräldrapenning vid ett barns födelse om pappan inte avstår eller överlåter några av sina dagar till henne? (Oavsett ersättningsnivå)

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
Mindre än 210 dagar	21	15	26	17	19
210–260 dagar	35	8	23	6	18
”Hälften”/50 procent	9	1	5	2	4
Mer än 260 dagar	20	30	22	18	22
Vet ej	16	48	25	58	37
Totalt	100	100	100	100	100

I tabell 5 nedan har svaren från de två frågorna om hur många dagar mamman respektive pappan har rätt till kombinerats. Syftet med detta har varit att studera hur många som vet att mamman och pappan har rätt till lika många dagar, oavsett om de exakt vet hur många dagar det är. Som exempel kan nämnas att sex procent av kvinnorna med barn och fyra procent av männen med barn har svarat att föräldrarna tillsammans har rätt till 360 dagar, 180 dagar vardera. Av tabellen framgår att det är mycket få som tror att pappan har rätt till fler dagar än mamman. Nästan en tredjedel har svarat att mamman och pappan har rätt till lika många dagar. Kvinnorna med barn är de som i högst utsträckning känner till detta, av vilka lite drygt hälften gör det. Drygt 30 procent av samtliga tillfrågade tror att mamman har rätt till fler dagar än pappan. Den allra största delen av de som tror att mamman har rätt till fler dagar tror att hon har rätt till minst 121 dagar fler än vad pappan har rätt till. 38 procent av samtliga har svarat att de inte vet hur många dagar mamman eller pappan har rätt till, högst andel som svarat *vet ej* är det bland män utan barn, följt av kvinnor utan barn. Nästan var fjärde man med barn och var sjätte kvinna med barn har svarat *vet ej*.

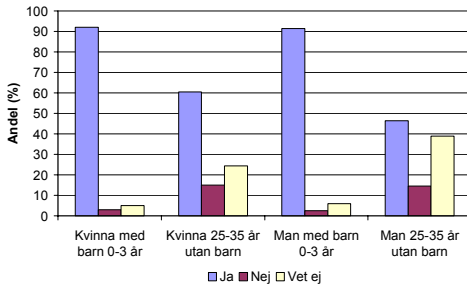
Tabell 5 Har mamman rätt till fler föräldrapenningdagar än pappan?

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
Pappan minst 11 dagar fler	0	4	4	1	2
Lika många dagar (±10 dagar)	54	13	37	16	30
Mamman 11–60 dagar fler	2	2	3	3	2
Mamman 61–120 dagar fler	2	4	3	2	3
Mamman minst 121 dagar fler	26	29	31	18	26
Vet ej	17	51	23	62	38
Totalt	100	100	100	100	100

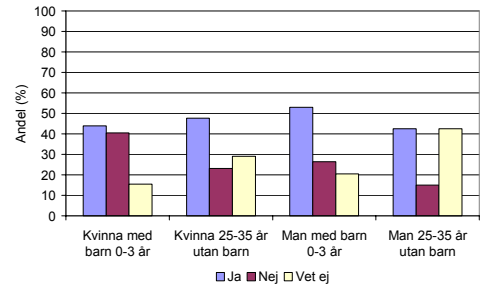
Svaren på frågan om det finns föräldrapenningdagar som är reserverade enbart för pappan respektive för mamman redovisas i figur 3a och 3b. Drygt 90 procent av männen och kvinnorna med barn vet att det finns reserverade dagar för pappan och sex av tio kvinnor utan barn och lite mindre än hälften av männen utan barn vet det.

Det är betydligt färre som vet att det finns reserverade dagar för mamman och på denna fråga var skillnaderna mellan grupperna inte lika tydlig. Störst andel som vet att det finns reserverade dagar för mamman är det bland män med barn, lite drygt 50 procent. Bland de övriga urvalsgrupperna är det mellan 40 och 50 procent vet detta. Fyra av tio kvinnor med barn tror inte att det finns reserverade dagar för mamman, vilket är en högre andel än för de övriga grupperna.

Figur 3a Finns det föräldrapenningdagar som är reserverade enbart för pappan?

Figur 3b Finns det föräldrapenningdagar som är reserverade enbart för mamman?

Det är således tydligt att nästan alla föräldrar känner till de reserverade dagarna för pappan. Det är betydligt färre som känner till de reserverade dagarna för mamman. Förklaringen till detta är med största sannolikhet att de reserverade dagarna för pappan påverkar beteendet hos många föräldrar. De reserverade dagarna för mamman har troligtvis mindre praktisk betydelse, det är föräldrapenningdagar som de flesta mammor ändå tar ut.

En annan förklaring är att de reserverade dagarna marknadsfördes som ”pappamånad” när de infördes. Att det samtidigt också infördes en ”mammamånad” var inget man behövde marknadsföra, den månaden, och flera därtill, sålde bra av sig självt.

En följdfråga till ovanstående fråga – om det finns reserverade dagar för mamman respektive pappan – var om de visste hur många dagar som var reserverade. I tabell 6 och 7 redovisas resultatet. Av kvinnor och män med barn har de allra flesta svarat att pappan har 30 eller 60 reserverade dagar. Det var färre kvinnor och män utan barn som visste att det överhuvudtaget finns reserverade dagar. Av de utan barn som svarat att det finns reserverade dagar svarade omkring hälften att det var 30 eller 60 dagar.

Tabell 6 Vet du hur många dagar som är reserverade enbart för pappan?

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
1–29 dagar	5	12	9	9	9
30 dagar	27	18	32	13	22
31–59 dagar	4	1	2	2	2
60 dagar	50	14	37	8	27
61– dagar	4	4	6	2	4
Vet att det finns reserverade dagar dock ej hur många	4	13	7	14	9
Vet ej att det finns reserverade dagar	8	40	8	54	27
Totalt	100	100	100	100	100

Vad gäller mammans reserverade dagar är det, som också framgick av figur 3b, en större andel som inte vet om att de finns. Av dem som vet att det finns reserverade dagar även för mamman är det en större andel som svarar att de inte vet hur många dagar det är jämfört med i frågan som gällde reserverade dagar för pappan.

Tabell 7 Vet du hur många dagar som är reserverade enbart för mamman?

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
1–29 dagar	1	3	2	5	2
30 dagar	13	8	14	5	10
31–59 dagar	1	1	1	1	1
60 dagar	24	8	19	5	14
61– dagar	1	8	4	6	4
Vet att det finns reserverade dagar dock ej hur många	6	21	15	23	16
Vet ej att det finns reserverade dagar	56	53	47	58	53
Totalt	100	100	100	100	100

Rätten till föräldraledighet och förkortad arbetstid

Fakta om föräldraledighet

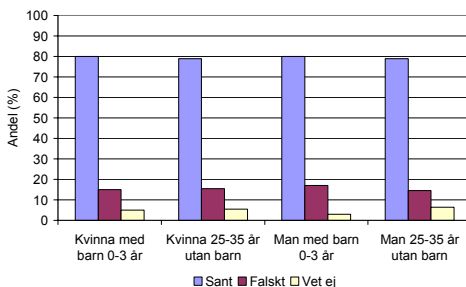
Enligt § 5 i Föräldraledighetslagen (1995:584) har en förälder rätt till hel ledighet från arbetet tills dess att barnet är 18 månader, oavsett om föräldern får föräldrapenning eller ej. Därutöver har föräldern rätt till ledighet medan han/hon får föräldrapenning.

Enligt § 7 i samma lag har en förälder rätt till förkortning av normal arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av ett barn som ännu inte fyllt 8 år eller som är äldre men som ännu inte avslutat sitt första skolar.

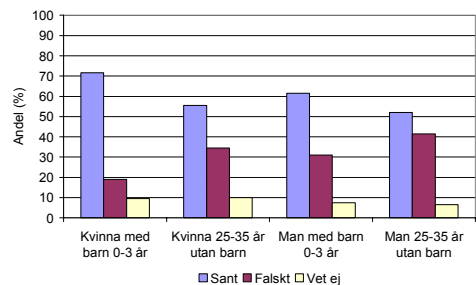
Det är arbetsgivaren som beviljar föräldraledigheten.

I frågeformuläret som användes vid telefonintervjuerna fanns två påståenden om rätten till ledighet vid barns födsel som de svarande fick ta ställning till om de var sanna, falska eller om de inte visste. Påståendena var formulerade så här: ”En mamma har enligt lag rätt att vara ledig från arbetet för vård av barn i ett och ett halvt år efter barnets födsel.” I det andra påståendet var ”mamma” utbytt mot ”pappa”. Hur svaren fördelade sig framgår av figur 4a och 4b.

Figur 4a En mamma har enligt lag rätt att vara ledig från arbetet för vård av barn i 1,5 år efter barnets födsel

Figur 4b En pappa har enligt lag rätt att vara ledig från arbetet för vård av barn i 1,5 år efter barnets födsel

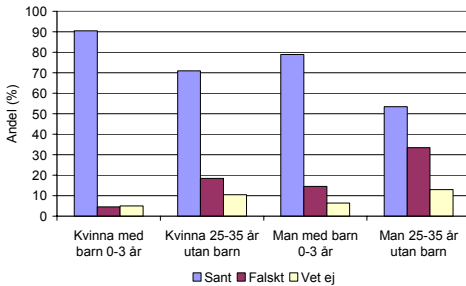
Omkring 80 procent av samtliga svarar att det är sant att en mamma har rätt att vara ledig från arbetet i ett och ett halvt år efter barnets födelse. Cirka 15 procent tror inte att det är sant och 5 procent svarar att de inte vet. Skillnaderna mellan de olika urvalskategorierna är mycket små.

Det är en betydligt lägre andel som tror att pappan har rätt till ledighet från arbetet i ett och ett halvt år efter barnets födelse. Skillnaderna mellan grupperna är också tydligare på denna fråga. Omkring hälften av männen utan barn svarar att påståendet är sant, fyra av tio tror inte att pappan har rätt till ett och ett halvt års ledighet. Av männen med barn är det lite drygt sex av tio som svarar att påståendet är sant och var tredje svarar att det är falskt. Av kvinnorna utan barn är det drygt hälften som svarat att pappan har rätt att vara ledig från arbetet i 1,5 år, en tredjedel av dessa tror inte att det är så. Kvinnor med barn är den grupp som i högst utsträckning känner till att pappan har rätt till ett och ett halvt års föräldraledighet, sju av tio i denna grupp svarar att påståendet är sant.

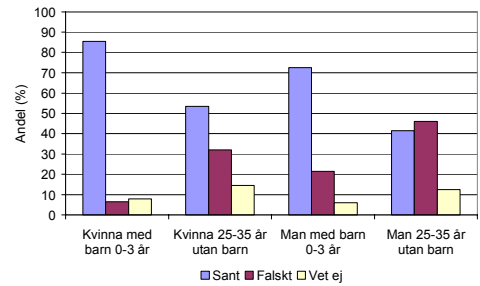
Två påståenden gällde huruvida mamman respektive pappan har rätt att förkorta arbetstiden med en fjärdedel om han/hon har barn som ännu inte fyllt åtta år. Fördelningen av svaren framgår av figur 5a och 5b.

Nio av tio kvinnor med barn och åtta av tio män med barn vet att mammor har rätt att förkorta arbetstiden medan sju av tio kvinnor utan barn och lite drygt hälften av männen utan barn vet detta. Mönstret är detsamma för påståendet om pappan har rätt att förkorta arbetstiden men det är en något lägre andel som vet att pappor har denna rätt och en högre andel som tror att påståendet är falskt. Nästan hälften av alla män utan barn tror inte att pappor har rätt att förkorta arbetstiden när de har små barn.

Figur 5a En mamma har enligt lag rätt att förkorta arbetstiden med en fjärdedel om hon har barn som ännu inte fyllt 8 år

Figur 5b En pappa har enligt lag rätt att förkorta arbetstiden med en fjärdedel om han har barn som ännu inte fyllt 8 år

Beviljar Försäkringskassan föräldraledighet?

I enkäten fanns följande påstående: ”Det är Försäkringskassan som beviljar föräldraledighet”. De svarande fick ta ställning till om detta var sant, falskt eller om de inte visste. Nästan sex av tio svarade att det var sant, tre av tio att det var falskt och resten att de inte visste. Skillnaderna i svar mellan de olika urvalsgrupperna var relativt små.

Hur ska man tolka att en så stor andel tror att det är Försäkringskassan som beviljar föräldraledighet? Eftersom påståendet i det närmaste är att betrakta som en ”kuggfråga” är nog den enda rimliga tolkningen att man inte håller isär begreppen *föräldraledighet* och *föräldrapenning*. Med en annan formulering av påståendet eller om det i stället formulerats som en fråga hade nog en större andel svarat att Försäkringskassan beviljar föräldrapenning och att arbetsgivaren beviljar föräldraledigheten. I princip alla tillfrågade föräldrar borde veta detta eftersom nästan alla varit föräldralediga.

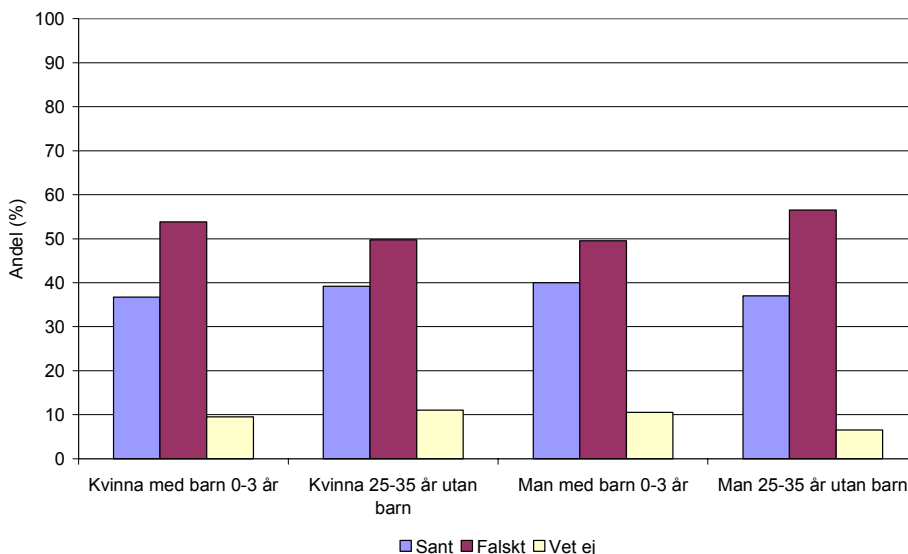
Anställningstrygghet och arbetsgivarens ansvar

Vid telefonintervjun fick de intervjuade ta ställning till följande påstående: ”En arbetsgivare har ingen skyldighet att underlätta möjligheten för sina anställda att kombinera arbete och familj”. Av figuren nedan framgår hur stor andel i respektive urvalskategori som trodde att detta var sant eller falskt samt hur stor andel som inte visste. Lite drygt hälften svarade helt korrekt att påståendet var falskt. Nästan fyra av tio tror inte att arbetsgivaren har någon skyldighet att underlätta kombinationen förvärvsarbete och föräldraskap för sina anställda. Som figuren visar är det inga anmärkningsvärda skillnader i svar mellan de olika kategorierna.

Fakta om Jämställdhetslagen:

Enligt § 5 i Jämställdhetslagen har arbetsgivare en skyldighet att underlätta för sina anställda att förena förvärvsarbete och föräldraskap.

Figur 6 En arbetsgivare har ingen skyldighet att underlätta möjligheten för sina anställda att kombinera arbete och familj

Det påstående i enkäten som i särklass störst andel svarade rätt på handlade om anställningstrygghet. 97 procent av de intervjuade visste att en arbetsgivare inte har rätt att säga upp en anställd enbart på grund av föräldraledighet. Inte heller på detta påstående är det några skillnader mellan de olika urvalskategorierna.

Informationskanaler

Vid intervjutillfället fick de intervjuade svara på varifrån de huvudsakligen fått information om föräldrapenning och om det var andra kanaler, utöver den de nämnt, som de dessutom fått information genom. Vidare tillfrågades de om var de skulle söka mer information om föräldrapenning om de så önskade.

Huvudsaklig informationskanal

Den första frågan om informationskanaler löd: ”Varifrån har du huvudsakligen fått den kunskap du har om föräldrapenning?”. Svaren var spontana och redovisas i tabellen nedan.

Tabell 8 Varifrån har du huvudsakligen fått information om föräldrapenning?

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
Försäkringskassan	82	5	56	3	36
<i>Varav:</i>					
<i>Muntlig</i>	20	2	13	1	9
<i>Skriftlig</i>	55	1	33	1	22
<i>FK:s hemsida</i>	4	2	8	2	4
<i>FK:s servicetelefon</i>	2	1	3	0	1
MVC/BVC	2	1	3	0	2
Bekant	5	41	17	23	21
Jobbet/facket	2	16	5	12	8
Massmedia	5	20	5	34	16
Annan	1	4	6	5	4
Vet ej	2	15	9	25	13
Totalt	100	100	100	100	100

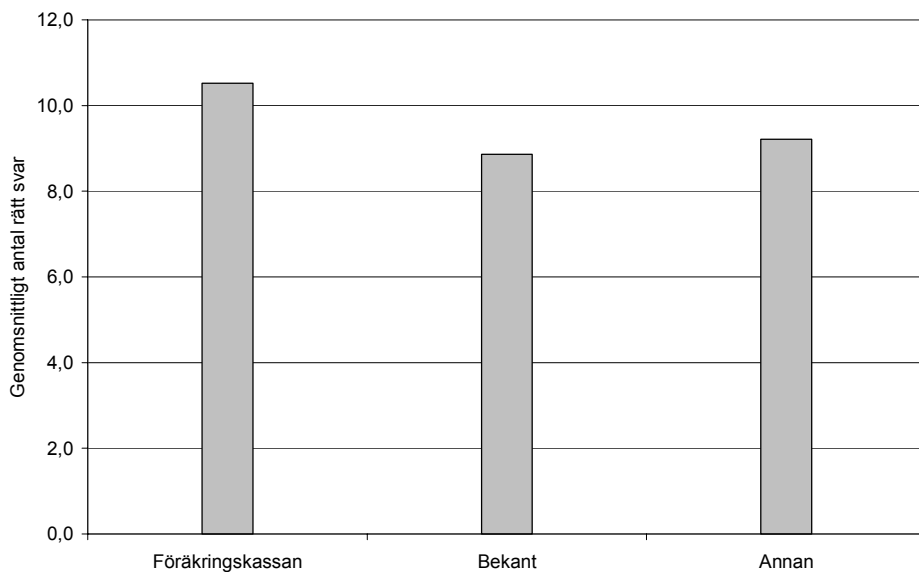
Totalt har drygt åtta av tio kvinnor med barn fått informationen från Försäkringskassan. Hälften av kvinnorna med barn har fått sin huvudsakliga information från Försäkringskassans skrifter. Var femte kvinna med barn anger

mundlig information från Försäkringskassan som den huvudsakliga kanalen. Det är relativt få som anger Försäkringskassans hemsida eller servicetelefon som de huvudsakliga informationskanalerna.

För männen med barn är det en lägre andel som fått informationen från Försäkringskassan, lite drygt hälften. Även för männen är Försäkringskassans skrifter viktiga. Andelen män med barn som anger Försäkringskassans hemsida som den huvudsakliga informationskanalen är högre jämfört med kvinnorna med barn.

Intressant att notera är också att det är betydligt fler pappor än mammor som uppger att det fått sin huvudsakliga information från ”en bekant”. I många fall är denne bekant mamman. För en betydande andel av papporna filtreras således informationen om föräldrapenning och föräldraledighet genom mamman. Att detta påverkar pappornas generella kunskapsnivå framgår av figur 7 nedan. I genomsnitt har de män som fått informationen från Försäkringskassan svarat rätt på fler frågor. Skillnaderna mellan grupperna är statistiskt signifikant.

Figur 7 Den huvudsakliga informationskanalens inverkan på kunskapsnivån för män med barn 0–3 år

Män med barn 0–3 år som fått informationen via Försäkringskassan, i en eller annan form, har alltså en högre kunskapsnivå än de män med barn som fått informationen från en bekant, läs mamman. Kunskapsnivån för de pappor som varit i kontakt med Försäkringskassans information skiljer sig inte från de mammor som fått informationen därifrån.

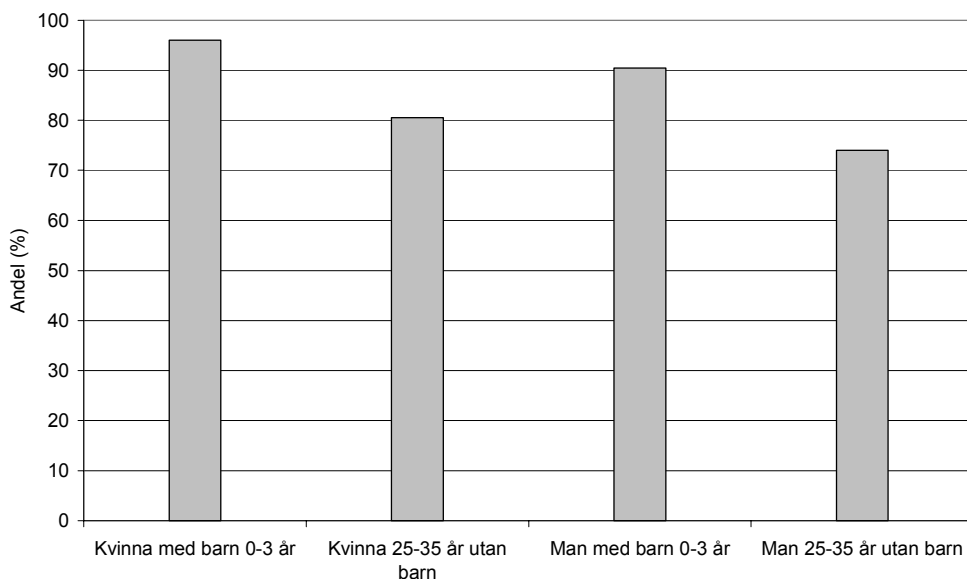
I själva verket är det så att det inte finns några statistiskt signifikanta skillnader i kunskapsnivå, mätt som antal rätt svar, mellan någon av de olika urvalskategorierna om man enbart studerar de personer som fått sin huvudsakliga information från Försäkringskassan. De kvinnor och män utan barn som inhämtat kunskap från Försäkringskassan är lika välinformerade som de som har barn och som informerats via Försäkringskassan. Skillnaden är att det är så få personer utan barn som haft kassan som huvudsaklig informationskanal, endast tre män och tio kvinnor.

De ovanstående resultaten visar å ena sidan att det är viktigt att såväl mamman som pappan får informationen direkt från Försäkringskassan. Det är också viktigt att denna information kommer båda föräldrarna till del innan hela föräldraledigheten är planerad. Å andra sidan kan det vara så att det är de som har större intresse för föräldrapenning och föräldraledighet som söker informationen hos Försäkringskassan. Det är inte förvånande att de som har ett större intresse också har bättre kunskap. I detta perspektiv blir Försäkringskassans uppgift att väcka intresse för föräldrapenning och föräldraledighet hos båda föräldrarna. Detta är, det ska inte förnekas, en betydligt större utmaning.

Önskade informationskanaler

De intervjuade fick också frågan om var de skulle söka mer information om föräldrapenning och föräldraledighet om de önskade mer kunskap. De intervjuade fick svarsalternativ och kunde ange flera. I figur 8 redovisas andelen i respektive urvalsgrupp som nämnt att de skulle vända sig till Försäkringskassan för mer information.

Figur 8 Andel i respektive urvalsgrupp som nämnt att de skulle söka informationen hos Försäkringskassan

Kvinnor med barn är de som i högst utsträckning svarar att de skulle söka informationen hos Försäkringskassan, hela 96 procent gör det. Bland männen med barn är det 90 procent som skulle söka informationen hos Försäkringskassan, bland kvinnor utan barn är andelen 80 procent och bland männen utan barn 74 procent. Det är således en större andel av personerna utan barn som skulle söka informationen på annat håll.

I tabell 9 framgår dels i vilken form man önskar informationen från Försäkringskassan dels vilka andra informationskanaler som nämnts. Siffrorna i tabellen anger andelen av de svarande som nämnt respektive informationskanal men eftersom det var möjligt att ange fler än ett svarsalternativ är summan större än 100.

Tabell 9 Om du skulle vilja ha mer information om föräldrapenning, var skulle du då söka den? (Fler svarsalternativ möjliga)

	<i>Kvinna med barn 0–3 år</i>	<i>Kvinna 25–35 år utan barn</i>	<i>Man med barn 0–3 år</i>	<i>Man 25–35 år utan barn</i>	<i>Samtliga</i>
Muntlig info från Försäkringskassan	60	41	54	47	51
Försäkringskassans hemsida	43	52	48	47	47
Skriftlig info från Försäkringskassan	27	31	26	27	27
Försäkringskassans servicetelefon	36	31	28	23	29
Mödra- eller barnavårdscentralen	3	18	4	11	9
Via massmedia (radio, TV, tidningar)	5	4	6	6	5
En bekant	11	21	14	16	15
På jobbet	5	10	6	9	7
Facket	2	7	4	6	5
Annan hemsida på Internet	9	18	14	24	16
Annat	0	1	1	0	0
Vet ej	2	3	1	6	3

Bland både män och kvinnor med barn är muntlig information från Försäkringskassan det mest nämnda alternativet. Det näst mest nämnda för män och kvinnor med barn är Försäkringskassans hemsida. Bland kvinnor utan barn är Försäkringskassans hemsida det alternativ som flest svarat. För män utan barn är det muntlig information samt Försäkringskassans hemsida som toppar listan.

Det är betydligt fler kvinnor utan barn som svarat att de skulle söka information om föräldrapenning och föräldraledighet på mödra- eller barnavårdscentralen jämfört med kvinnor med barn. Samma mönster gäller om man jämför män med och utan barn. En tänkbar orsak till detta är att personerna med barn genom erfarenhet har lärt sig var den relevanta informationen finns att tillgå.

Andra bakgrundsvariabler

Utifrån de resultat som har presenterats vet vi att föräldrar vet mer om föräldraledighet och föräldrapenning än de som inte har barn. Vi vet också att kvinnor tenderar veta mer än män. Informationskanalen har också visat sig vara avgörande. De som anger Försäkringskassan som den huvudsakliga informationskanalen har bättre kunskaper än de som fått sin information från annat håll.

Det är emellertid möjligt att det också finns andra egenskaper hos individerna som på olika sätt är betydelsefulla för kunskapsnivån. I enkäten fick de intervjuade svara på tio bakgrundsfrågor och i detta avsnitt diskuteras två som visade sig vara relevanta för personernas kunskap om föräldrapenning och föräldraledighet: utbildningsnivå och födelseland. De övriga åtta bakgrundsvariablerna redovisas inte. Detta beror på att de antingen inte hade någon effekt på kunskapsnivån eller att det statistiska underlaget var för litet för att ligga till grund för analys.

Utbildningsnivå

Av samtliga intervjuade har 50 procent någon form av högskole- eller universitetsutbildning eller annan eftergymnasial utbildning. De övriga har gymnasieutbildning med undantag för några få procent som enbart genomgått grundskola. Från tidigare undersökningar vet vi att mammor och pappor med eftergymnasial utbildning delar mer lika på föräldraledigheten (RFV 2002). I tabell 10 redovisas det genomsnittliga antalet rätt på kunskapsfrågorna i undersökningen för de med respektive utan eftergymnasial utbildning i respektive urvalskategori. Det resultat som framträder är att högtbildade tenderar ha något bättre kunskaper. För kvinnorna är skillnaderna mellan grupperna statistiskt signifikant. Tydligast är skillnaden för kvinnor med barn. Det finns förvisso en liten skillnad även för männen men den är inte statistiskt signifikant och vi kan inte utesluta att skillnaden beror på slumpen.

Tabell 10 Genomsnittligt antal rätt för personer med respektive utan eftergymnasial utbildning samt andel i respektive urvalskategori med eftergymnasial utbildning

Urvalskategori	Grundskola eller gymnasium	Högsk./univ. el annan eft.gymn. utb.	Båda	Andel med högsk/ annan eftergymn utb.
Kvinna med barn 0–3 år**	9,8	11,6	10,7	52 %
Kvinna 25–35 år utan barn*	6,9	7,8	7,4	58 %
Man med barn 0–3 år [#]	9,7	10,2	9,9	42 %
Man 25–35 år utan barn [#]	6,4	6,7	6,6	49 %
Samtliga	8,3	9,0	8,6	50 %

Anm. ** Statistisk signifikant skillnad på 1%-nivån. *Statistiskt signifikant på 5%-nivån. [#] Ej statistiskt signifikanta skillnader

Födelseland

En viktig fråga i informations-sammanhang är hur väl informationen når ut till kulturella och språkliga minoriteter. I allmänhet kan detta vara svårt att mäta då bortfallet ofta är stort bland dessa minoriteter. Bortfallet kan både bero på språkliga och kulturella orsaker. I denna kunskapsmätning svarade 52 personer som var födda utomlands, vilket motsvarar 6,5 procent av det totala antalet svarande. Andelen utlandsfödda är således lägre än vad som gäller för riket som helhet, för män i åldern 18–45 år är andelen utrikes födda drygt 14 procent och för kvinnor i samma ålder nästan 16 procent. Detta föranleder oss att tro att bortfallet även i denna undersökning är större bland de utlandsfödda. I synnerhet verkar detta gälla bland männen med barn. Med detta i åtanke bör man tolka nedanstående resultat med stor försiktighet och endast som indikationer.

I tabell 10 redovisas genomsnittligt antal rätt svar för svensk- respektive utlandsfödda. Tabellen visar att de utlandsfödda som ingår i denna undersökning har sämre kunskaper om föräldraledighet och föräldrapenning. Den tydligaste skillnaden ser vi för kvinnor med barn. Det är bara för denna grupp skillnaderna är statistiskt signifikanta

Tabell 11 Genomsnittligt antal rätt för personer födda i Sverige respektive utlandet samt antal i respektive urvalskategori födda utomlands

<i>Urvalskategori</i>	<i>Född i Sverige</i>	<i>Utlandsfödd</i>	<i>Samtliga</i>	<i>Antal utlandsfödda</i>	<i>Andel utlandsfödda</i>
Kvinna med barn 0–3 år**	11,0	7,8	10,7	18	8,8 %
Kvinna 25–35 år utan barn [#]	7,5	6,2	7,4	16	8,0 %
Man med barn 0–3 år [#]	10,0	8,5	9,9	13	6,7 %
Man 25–35 år utan barn [#]	6,6	5,4	6,6	5	2,5 %
Samtliga	8,7	7,3	8,6	52	6,5 %

Anm. ** Statistisk signifikant på 1%-nivån [#] Ej statistiskt signifikanta skillnader

Dessa resultat indikerar att utlandsfödda har sämre kunskaper än svenskfödda. Men några långtgående slutsatser kan inte dras i denna fråga utifrån detta material. Däremot påkallar resultatet behovet av ytterligare studier.

Referenser

Haas, L. (1992). *Equal parenthood and social policy: A study of parental leave in Sweden*. Albany: State University of New York Press.

Hoem, B. (1995). *Kvinnor och mäns liv. Del 1 Sysselsättning från 17 års ålder*, Statistiska centralbyrån, Örebro.

Hwang, P. & Haas, L. (2000) *Organizational Change and Gender Equity- International perspectives on fathers and mothers at the workplace*. I Haas, L., Hwang, P.. & G. Russel, (red). Sage Publications, Thousand Oaks.

Näsman, E. (1992). *Parental leave in Sweden – a workplace issue?* Stockholm Research Reports in Demography, 73, Demografiska avdelningen, Stockholm

RFV (2000) *Båda blir bäst. RFV Redovisar 2000:1*. Riksförsäkringsverket, Stockholm.

RFV (2002) *Spelade pappamånaden någon roll? – pappornas uttag av föräldrapenning. RFV Analyserar 2002:14*. Riksförsäkringsverket, Stockholm.

RFV (2003) *Ojämlighet i levnadsvillkor – en jämförelse mellan personer med funktionshinder och övriga befolkningen. RFV Analyserar, 2003:15*. Riksförsäkringsverket, Stockholm.

Sundström, M., & Duvander, A-Z. (1999). *Föräldraförsäkringen och jämställdheten mellan kvinnor och män*. i I. Persson & E. Wadensjö (red.), SOU 1998:3 *Välfärdens genusansikte*. Stockholm.

Bilaga 1 Frågeformulär

RFV

Undersökning avseende kunskapsnivån avseende föräldrapenningens konstruktion

Först har jag några frågor om dig:

1. Är du gift, sambo eller ensamstående?

- Gift
 Sambo
 Ensamstående

2. Har du barn?

- Ja (egna barn)
 Bor med makes/makas/sambos barn
 Nej   hoppa över fråga 2b

2b. Vilka år är barnet/barnen födda (Om flera barn = flera kryss)

- 2003   2002   2001   2000   1999   1998
 1997   1996   1995   1994   1993 eller tidigare

Till dem som inte har barn:

Undersökningen handlar om svenska folkets kunskaper om föräldrapenning och föräldraledighet och Riksförsäkringsverket är även intresserad av vad personer utan barn känner till.

Till dem som har barn:

Undersökningen handlar om svenska folkets kunskaper om föräldrapenning och föräldraledighet.

3. Hur många dagar har föräldrarna *tillsammans* rätt till föräldrapenning från Försäkringskassan vid ett barns födelse?

Spontana svar, hjälp får ej ges
(Intervjuar instruktion: Totalt, oavsett ersättningsnivå)

- 480 dagar   450 dagar   _____
 vet ej

4. Hur många dagar har pappan rätt till föräldrapenning vid ett barns födelse om mamman inte avstår eller överlåter några av sina dagar till honom?

Spontana svar, hjälp får ej ges
(Oavsett ersättningsnivå, givet gemensam vårdnad)

- 240 dagar   225 dagar (barn fött före 1 jan 2002)   _____
 vet ej

5. Hur många dagar har mamman rätt till föräldrapenning vid ett barns födelse om pappan inte avstår eller överlåter några av sina dagar till henne?

Spontana svar, hjälp får ej ges
(Oavsett ersättningsnivå, givet gemensam vårdnad)

- 240 dagar   225 dagar (barn fött före 1 jan 2002)   _____
 vet ej

6. Finns det dagar med föräldrapenning som är reserverade enbart för mamman som hon inte kan avstå eller överlåta till pappan?

- ja   ➔   Vet du hur många dagar det är?
                   30 dagar   60 dagar   _____   vet ej
 nej
 vet ej

7. Finns det dagar med föräldrapenning som är reserverade enbart för pappan som han inte kan avstå eller överlåta till mamman?

- ja   ➔   Vet du hur många dagar det är?
                   30 dagar   60 dagar   70 dagar   _____   vet ej
 nej
 vet ej

8. Jag kommer nu läsa upp några påståenden för dig som jag vill att du besvarar i vilken grad de är sanna eller falska. Du kan även svara vet ej.

En arbetsgivare har ingen skyldighet att underlätta möjligheten att kombinera arbete och familj (sant / falskt)

En pappa har enligt lag rätt att vara ledig från arbetet för vård av barn i ett och ett halvt år efter barnets födsel. (sant / falskt)

Det är Försäkringskassan som beviljar föräldradedighet (sant / falskt)

En mamma har enligt lag rätt att vara ledig från arbetet för vård av barn i ett och ett halvt år efter barnets födsel. (sant / falskt)

Föräldrarna kan ta ut föräldrapenning halva dagen var för att vårda sitt barn. (sant / falskt)

En mamma har enligt lag rätt att förkorta arbetstiden med en fjärdedel om hon har barn som ännu inte fyllt 8 år (sant / falskt)

Mamman har rätt till fler dagar med föräldrapenning än pappan (sant / falskt)

En arbetsgivare har rätt att säga upp en person enbart på grund av föräldradedighet (sant / falskt)

En pappa har enligt lag rätt att förkorta arbetstiden med en fjärdedel om han har barn som ännu inte fyllt 8 år (sant / falskt)

9. Varifrån har du huvudsakligen fått den kunskap du har om föräldrapenning?

Spontana svar!

- Muntlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans hemsida på Internet
- Skriftlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans servicetelefon
- Mödra- eller barnavårdscentralen
- Via massmedia såsom, radio, TV, tidningar
- En bekant
- På jobbet
- Facket
- Annan site på internet
- Annat _____
- Vet ej

10. Via vilka av följande kanaler har du dessutom fått information om föräldrapenning?

Läs upp! Roter ordningen! Multipel!

- Muntlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans hemsida på Internet
- Skriftlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans servicetelefon
- Mödra- eller barnavårdscentralen
- Via massmedia såsom, radio, TV, tidningar
- En bekant
- På jobbet
- Facket
- Annan site på internet, vilken? _____
- Vet ej

11. Om du skulle vilja ha mer information om föräldrapenning, var skulle du då söka den?

Läs upp! Roter ordningen! Multipel!

- Muntlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans hemsida på Internet
- Skriftlig information från Försäkringskassan
- Försäkringskassans servicetelefon
- Mödra- eller barnavårdscentralen
- Via massmedia såsom, radio, TV, tidningar
- En bekant
- På jobbet
- Facket
- Annan site på internet
- Annat _____

12. Har du tillgång till Internet?

- ja
- nej
- ej svar/vet ej

Till män och kvinnor som har (egna) barn:

13. Ungefär hur många föräldrapenningdagar har du tagit ut per barn?

OM flera barn ange per barn

- 0 dagar   1-10   11-30   31-60   61-70   71-90   91 dagar eller fler
- 0 dagar   1-10   11-30   31-60   61-70   71-90   91 dagar eller fler

13a. Vad är din huvudsakliga sysselsättning?

☐ studerande	☐ egen företagare
☐ föräldraledig	☐ arbetar heltid
☐ arbetslös	☐ arbetar deltid
☐ sjukskriven/förtidspension	☐ annat _____

Till dem som arbetar hel- eller deltid:

13b. Hur ser fördelningen mellan män och kvinnor ut på din arbetsplats? Läs upp alternativen!

- betydligt fler kvinnor än män
- betydligt fler män än kvinnor
- ungefär lika delar kvinnor och män
- vet ej

Till dem som arbetar heltid eller deltid:

13c. Arbetar du inom offentlig eller privat sektor?

- offentlig sektor
- privat sektor

14. Vilken är din högsta uppnådda utbildningsnivå?

- grundskola
- gymnasium
- annan eftergymnasial utbildning
- högskola/universitet

15. Är du född i Sverige?

☐ ja	
☐ nej, vilket land?	☐ Norden
	☐ Övriga Europa och Nordamerika
	☐ Övriga världen

17. Riktnummer

_____

Mamma vet bäst – en kunskapsmätning om föräldrapenning och föräldraledighet

I denna studie undersöks vilka kunskaper småbarnsföräldrar och personer utan barn i barnafödande ålder har om föräldrapenning och föräldraledighet. Studien är en renodlad kunskapsmätning, så långt detta nu är möjligt. Det är vad personerna vet om de regelsystem som berör föräldrapenning och föräldraledighet som står i fokus i denna rapport.

Kunskapsmätningen visar att föräldrar i genomsnitt har betydligt bättre kunskaper än personer utan barn. Det är också tydligt att kvinnor i genomsnitt har bättre kunskaper än män. Resultaten visar också att det finns en allmänt utbredd uppfattning att föräldraledighet och föräldrapenning är förmåner som till största delen är förbehållna mamman, i synnerhet gäller detta bland dem som inte har barn.

Resultaten visar också att Försäkringskassans information gör skillnad. De pappor som fått sin information från Försäkringskassan har i genomsnitt bättre kunskap om föräldrapenning och föräldraledighet än de som fått sin information från annat håll. Om den generella kunskapsnivån ska höjas är det viktigt att Försäkringskassans information når ut till båda föräldrarna.